

CORELAȚIA DINTRE IDEOLOGIE ȘI PROCESUL POLITIC ÎN SOCIETATEA DE TRANZIȚIE

Rodica RUSU

Catedra Științe Politice și Educație Civică

In this study the correlation between the political ideology and the political process in the context of transition society, as Republic of Moldova is analysed. Also, it focused on the peculiarities of political process of transition in Republic of Moldova, its problems and errors: the impact of ideology on the politics.

Procesul politic reprezintă mediul existențial al ideologiei politice și se constituie în rezultatul politizării procesului social, economic, religios ș.a. Manifestându-se drept o serie de fenomene politice relativ omogene unite prin determinări cauzale ori structural-funcționale, procesul politic poate lua forma unor schimbări politice care presupun dispariția elementelor vechi și apariția celor noi. O altă formă este transformarea politică ce implică aspectul calitativ al procesului politic. Dezvoltarea politică include modernizarea politică ce se prezintă drept un proces revoluționar, complex, sistemic și de durată și progresul politic care este orientat spre realizarea idealurilor politice. În perioada de tranziție toate aceste forme ale procesului politic sunt supuse unor deformări. În acest context menționăm o interdependență și influență incontestabilă a ideologiei politice și a procesului politic, ambele aflate în procese tranziționale.

Deseori, tranziția este analizată drept expresie a efortului de modernizare; altă viziune, destul de răspândită, asociază tranziția cu „ieșirea din comunism”. În acest spirit, tranziția înseamnă o trecere de la „colectivism” la „individualism” în planul ideilor, iar în acel al economiei – de la o economie socializată la una bazată în mare măsură pe mecanisme concurențiale fără o intervenție a statului. Statele postcomuniste ezită între două procese. Pe de o parte, menționăm un proces de integrare pe calea unor decizii raționale motivate economic, dar și politic; pe de altă parte, este vorba despre un proces prin care se încearcă o „construcție originală” în interiorul societății ale cărei structuri s-au prăbușit, a unui model al „capitalismului originar”.

Anume la etapa perioadei de tranziție se distrug structurile sociale stabilite, se dereglează legăturile sociale tradiționale, capătă noi contururi formele de identificare a personalității. În literatura de specialitate această etapă este privită drept un sistem politic „ideal”, studierea trăsăturilor specifice ale acestuia permițând înțelegerea legităților culturii și ale conștiinței politice în schimbare. O importanță esențială capătă gradul și caracterul inițierii cetățenilor în politică și în dirijarea societății. În societatea de tranziție valorile democratice sunt asimilate și susținute de către populație doar cu condiția soluționării problemelor sociale și economice, renovaarea valorilor reprezentând un proces indispensabil.

Pentru a evidenția importanța noțiunii de „proces politic”, e necesar a menționa că aceasta este o noțiune de orientare; abordarea diferită a acesteia, utilizarea în diverse contexte exprimă semne de identificare a atitudinii față de politică. J.Manheim și R.Richi tratează procesul politic ca o complexitate de evenimente compuse ce determină acțiunile pe care le va întreprinde guvernul și influența pe care o vor exercita aceste acțiuni asupra societății [1]. Procesul politic reprezintă totalitatea acțiunilor subiecților instituționalizați și neinstituționalizați în realizarea funcțiilor lor specifice (sau disfuncții) în sfera puterii, care, în rezultat, duc la dezvoltarea sau la stagnarea sistemului politic al societății. În calitate de participanți politici pot fi: persoane aparte, grupuri organizate sau neorganizate, mișcări, partide ca organizare ideologică a luptei pentru putere, statul ca instrument de realizare a relațiilor de putere în societate.

Adeptii *metodei instituționale* (R.Michels, S.Huntington), analizând procesul politic, se axează în special pe transformarea instituțiilor puterii; în acest caz, infrastructura socială, culturală, psihologică (neglijarea comportamentului maselor), funcționarea instituțiilor politice capătă un caracter secundar. Sistemele politice nu reprezintă un caracter stabil, rigid, de aceea metoda instituțională face posibilă doar descrierea fragmentară a procesului politic. În cadrul instituționalismului se utiliza metoda istorico-comparativă pe baza actelor juridice.

Metoda behavioristă în studierea procesului politic pune în evidență voința politică, interesele și orientările valorice ale subiecților unui eveniment politic. În acest caz, procesul politic se estimează din punct de vedere sociocultural ca o realizare a prototipurilor culturii pe material politic. Sursa dezvoltării în cadrul acestor

metode este comportamentul deviant, indicele principal al procesului politic fiind nivelul de implicare a individului în relațiile politice. Dezavantajele acesteia sunt incapacitatea de a studia aspectele valorice ale relațiilor politice; analiza proceselor politice cu nivel destul de avansat al autoorganizării devine dificilă din cauza plasării în prim-plan a aspectelor organizaționale, structural-funcționale ale politicii [2].

Spre deosebire de metodele precedente, **funcționalismul structural** (T.Parsons, G.Almond, D.Apter, S.Rizenștadt) este capabil să descrie procesele politice din societățile compuse cu forme efective de reprezentare în sfera politică a grupurilor cointeresate, în condițiile în care elita a căpătat forme stabile de participare politică, unde relațiile din societatea civilă se sprijină pe o bază dezvoltată de norme juridice. Această metodă nu e valabilă în cazul proceselor politice strict determinate de tradiții, factorii socioculturali specifici de comportare politică a grupurilor sociale și etnice de bază. În cadrul acestor metode, procesul politic e conceput ca rezultatul unei funcționări a sistemului politic, dar și a elementelor lui aparte.

Metoda conflictuală (R.Dharendorf, L.Coser) prezintă procesul politic ca un proces al concurenței, luptei și acordului cu privire la resursele materiale și poziția socială în societate; în acest caz, procesul politic „se deschide” din punctul de vedere al participanților. Astfel, pentru descrierea procesului politic este necesară cunoașterea subiecților, a statutului lor, a intereselor și strategiilor; este vorba despre conflictele dintre conduceri și conducători.

Metoda sistemică (D.Easton) tratează procesul politic ca o totalitate de reacțiuni ale sistemului politic la influența mediului ambiant în scopul deciziilor admisibile pentru grupurile principale de interese. Sistemul politic și mediul ambiant sunt în legătură de reciprocitate, ultimul acționând prin cerințe, presiuni și susținere asupra subiecților ce adoptă decizii. Sistemul însă, pregătește, adoptă și susține deciziile, le corelează în dependență de rezultatul eforturilor lobbyiste ale grupurilor cointeresate.

Factorul principal care influențează asupra procesului politic este gradul de activitate al subiectului acțiunii politice care se manifestă în situația concretă drept agent al modificării politice. Agentul modificării politice indică direcția procesului politic printr-o anumită etapă a desfășurării lui; asigură stabilizarea lui; formează baza electorală; creează și atrage de partea sa grupurile elitare; contrazice opoziția. Drept sarcini prevede elaborarea ideologiei, strategiei și tacticii acțiunilor politice pe care intenționează să le întreprindă.

Ideologia modificării politice sugerează un sistem de dispozitive concepționale care exprimă esența schimbărilor politice pe care intenționează să le realizeze agentul. Se includ și orientările valorice corporative ale elitei politice – agent al modificării. Pe baza ideologiei se elaborează lozinci și se formează stereotipuri care se inoculează în conștiința de masă cu scopul de a transforma opinia publică pentru a susține cursul propus. Această ideologie conține, de asemenea, analiza și critica doctrinelor și a programelor alternative susținute de oponenți. Ideologia modificării politice este deosebit de actualizată în condițiile transformărilor procesului politic, în cazul procesului politic în tranziție.

Internetul a devenit cel mai dinamic și mai dezvoltat din punct de vedere tehnologic, acum și fenomen economic, cultural și politic al societății contemporane. Tehnologiile computerizate de rețele au oferit posibilitatea comunicării multilaterale; această inovație are legătură directă cu procesul politic, deoarece procesul democratic concepe dialogul ca mijloc de atingere a compromisurilor. Conștiința politică a electoratului presupune mecanismul de difuzare a informației importante din punct de vedere politic, dar monopolizarea resurselor mijloacelor de informare în masă diminuează progresul informațional. Internetul permite a exercita influență asupra conducerii și politicii acesteia anume la nivel individual, această teză populistă fiind lansată de E.Corrado, Ch.Phaerston. În pofida unor lacune, în țările înalt dezvoltate prin existența deja a unei piețe politice virtuale se urmărește influența conștiinței populației în cadrul campaniilor electorale [3].

Tipologizarea procesului politic permite concretizarea nivelului metodologic de analizare a acestui fenomen și a caracteristicilor sale principale. Reieșind din faptul că relațiile politice provin din caracterul socioistoric al societății, contextul sociocultural se prezintă drept criteriu esențial al tipologizării procesului politic. Conform acestui criteriu, delimităm trei tipuri de bază ale procesului politic: tehnocratic, ideocratic și charismatic. Sub aspect praxeologic, putem vorbi despre prevalarea unui tip în societate, deoarece într-o măsură oarecare vor fi prezente și celelalte două tipuri.

Procesul politic de tip tehnocratic genetic este tipic statelor anglo-saxone, într-o mică măsură și tradiției politice romano-germane. Aceste țări au o experiență de secole, instituțiile politice s-au perfecționat și adaptat la condițiile sociumului. Acest tip exclude modificări radicale în viața politică. Un loc deosebit revine legitimității politice a sistemului „*chec and balances*”, subiecții politici își cunosc funcțiile și rolurile lor. Tehnologiile politice dezvoltate, alături de procesele de informatizare a societății, duc la o raționalizare mai profundă a vieții politice.

Procesul politic ideocratic este caracteristic statelor tradiționale și celor care parcurg prima etapă de modernizare. Dacă în cadrul procesului politic tehnocratic drept caracteristică de bază sunt tehnologiile de modificare politică, în acest caz este vorba despre idei, ideologie care declară consensul general al națiunii. O importanță deosebită revine conținutului acelor ideologii care devin dominante în cadrul statului. Statalitatea în acest caz nu se obține din elemente relativ autonome organizate ierarhic în sistemul de stat, ci pe baza unei idei de stat, idee care devine elementul sistemic principal. Acest tip de proces politic este caracteristic tradiției politice slavo-occidentale ce a însușit experiența sociopolitică bizantină [4].

Prima etapă de consolidare a procesului politic ideocratic este legat de apariția ideologiei politice dominante, a unui consens general asupra principiilor structurale de stat și social-economice ale acestei ideologii. A doua etapă prevede devenirea ideologiei de stat, de monopol. A treia etapă e caracterizată de transformarea procesului politic ideocratic în cazul erodării dominantei ideocratice sau de încercările de transformare în cadrul sistemului a ideii în dependență de evoluția regimului politic. Ultima etapă este cuprinsă de criza puterii de stat, de difuzie și decăderea elitei, de apariția noului centru de putere.

Procesul politic de transformare democratică se poate realiza după două modele ce se deosebesc prin prezența sau lipsa consensului dintre subiecții care doresc realizarea reformelor și acei care susțin moderat vechiul sistem. Primul model conține un potențial de democratizare. Acesta presupune, în primul rând, liberalizarea treptată a regimului politic, în al doilea rând – demontarea instituțiilor vechi și resocializarea populației. Acest model este cel mai optim, deoarece procesele de transformare au loc treptat și se bazează pe compromisul părților. Al doilea model este cel concurențial și include liberalizarea imediată, colapsul vechiului sistem politic și încercările de introducere necondiționată a noilor instituții democratice. Tranziția la democrație a țărilor postcomuniste, după cum s-a accentuat anterior, implică transformări de proporții, democratizarea incluzând atât sfere de activitate umană, cât și moduri de gândire, modificări ale paradigmatelor și de comportament politic. O particularitate prezintă faptul că în aceste țări procesele politice de modernizare și democratizare se completează și se desfășoară concomitent.

La începutul procesului de tranziție a anilor '90 elita politică și cei care au inițiat transformările ample sistemice nu au reflectat asupra faptului: în ce măsură sistemul economic al lumii occidentale pe care urmau să-l imite reflectă sistemul culturologic al societății moldovenești? Care sunt limitele (dacă există ele) de aplicare a principiilor economiei de piață la societățile de tradiție non-occidentală? În ce limite poate varia de la cultură la cultură modelul economic capitalist concret al vreunei țări? Care sunt elementele comune și deosebire între capitalismul american, german, suedez, mexican? În ce măsură pot fi aplicate preceptele occidentale la societăți ca Uzbekistanul, Kirghizia, Moldova sau Lituania? Problema tranziției în cazul țărilor postsovietice a devenit o problemă nu numai social-economică, dar și una geopolitică și culturologică. Astfel, Republica Moldova urma să se angajeze într-un cuadru proces de transformări radicale și interconexe. Este vorba despre tranziția de la o unitate administrativ-teritorială la stat independent, integrat nemijlocit în sistemul geopolitic mondial. În al doilea rând, a avut loc tranziția de la o componentă a complexului economic unic al Uniunii Sovietice la economie națională viabilă în condițiile globalizării. Apoi a urmat tranziția de la o economie „socialistă”, administrativ-indicativă la o economie „de piață” (capitalistă), „social orientată”. În final, menționăm tranziția de la o societate totalitară la una democratică.

Fiind mediul de desfășurare și exercitare a ideologiilor politice, procesul politic este el însuși ideologizat, deoarece la baza funcționării sale stau principii ideologice bine definite. În al doilea rând, fiecare dintre subiecții politici participanți la proces posedă o anumită ideologie, un anumit set de valori care în final se raportează la aceste principii ideologice generale. Procesul politic impregnant cu elemente ale perioadei de tranziție cunoaște prefaceri radicale, substanțiale. Un impediment în stabilirea unui proces politic adecvat sistemelor politice democratice îl constituie nivelul scăzut al culturii politice a populației.

Referințe:

1. Мангейм Дж., Рич Р. Политология. Методы исследования. - Москва: Весь мир, 1999, с.179.
2. Easton D. The Future of the Postbehavioral Phase // Contemporary Empirical Political Theory / Ed. by Monroe K., Berkeley R. et al., 1997, p.15.
3. Гурунок С. Интернет и политический процесс // ОНС. - 2001. - № 2. - С.57.
4. Шутов А. Политический процесс. - Москва: МГУ, 1994, с.53.

Prezentat la 22.03.2007